

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตร จังหวัดบุรีรัมย์
ชื่อนักศึกษา	มณูญ มนุชจร
รหัสประจำตัว	53B74740135
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	สิ่งแวดล้อมศึกษา
ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์
กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.สุนทรี จินธรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเรียนรู้ของเกษตรกรในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตรในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ 2) ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 3) พัฒนารูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนที่สอดคล้องกับภูมิโน้ในพื้นทีขาดแคลนน้ำ และ4) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตรในจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที 1 ศึกษา สภาพปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และความต้องการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสำรวจการสัมภาษณ์ และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ขั้นตอนที 2 ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตรในชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน โดยเจาะจงเลือกจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และนักวิชาการในชุมชนลุ่มทอง ขั้นตอนที 3 พัฒนารูปแบบการ ถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตร ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขึ้นร่างรูปแบบโดย (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน จำนวน 5 คน(2) ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ จำนวน 7 คน (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านพื้นที่จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 17 คน 2) ขึ้นตรวจสอบคุณภาพรูปแบบและปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน จากนั้นนำไปทดลองใช้โดยเกษตรกรในชุมชนโนนขวางควรวีเอนละ 1 คน จำนวน 50 คน ขั้นตอนที 4 ศึกษาผลการใช้รูปแบบโดยการเปรียบเทียบความรู้และเจตคติก่อนและหลังการใช้รูปแบบของตัวแทนเกษตรกรผู้เข้าร่วม และประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ตามทัศนะของผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัญหาสำคัญ 2 ประเด็นหลัก คือ (1) ปัญหาความแห้งแล้งต่อเนื่องทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายส่งผลให้เกิดหนี้สินและเยาวชนย้ายถิ่น และ (2) ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน และตัวแทนควรวีเอนทั้งหมด (ร้อยละ 100) มีความต้องการ (1) ต้นแบบและผู้นำ

ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (2) ความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และ (3) นวัตกรรมเพื่อช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนของตน

2) ลำดับปัจจัยสำคัญที่ถอดบทเรียนของชุมชนลุ่มทองที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำประกอบด้วย (1) ด้านคุณลักษณะของภาวะผู้นำ (2) ด้านคุณลักษณะองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และเทคโนโลยี (3) ด้านคุณลักษณะของสภาพพื้นที่และความร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดเครือข่ายภายในชุมชน (4) ด้านคุณลักษณะปรัชญาด้านการบริหารจัดการ (5) ด้านคุณลักษณะด้านความร่วมมือและการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอก

3) รูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตรที่สอดคล้องกับภูมิโนเวคในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ โดยใช้ LIAMS MODEL ที่มีองค์ประกอบ 5 ปัจจัย ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำ (L: Leadership) (2) นวัตกรรม (I: Innovation) (3) การยึดสภาพพื้นที่เป็นหลัก (A: Area base) (4) ใช้หลักการบริหารจัดการ (M: Management) และ (5) ใช้พลังร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (S: Synergy) โดยมีการถ่ายทอด 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจในรูปแบบ (2) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3) ขั้นลงมือปฏิบัติ ในฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน คือ ฐานที่ 1 ค้นหาผู้นำการบริหารจัดการน้ำ ฐานที่ 2 ค้นหาวัตกรรมการจัดการน้ำของชุมชน ฐานที่ 3 วิเคราะห์การจัดการน้ำในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม ฐานที่ 4 ประยุกต์ใช้หลักการจัดการเพิ่มคุณภาพการใช้น้ำ และฐานที่ 5 การสร้างความร่วมมือการจัดการน้ำของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการถ่ายทอดถูกนำไปวิเคราะห์ความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พบว่า มีความสอดคล้องเหมาะสมทุกรายการ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00

4) การเปรียบเทียบความรู้และเจตคติของตัวแทนครัวเรือนต่อกิจกรรมของรูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อการเกษตร พบว่า หลังการถ่ายทอด มีค่าสูงกว่าก่อนการถ่ายทอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ : การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สิ่งแวดล้อมชุมชน ความยั่งยืน

Thesis Title Model of Community Water Resources Management for
Agriculture, Buriram Province

Student Manoon Manukhachorn

Student ID 53B74740135

Degree Doctor of Philosophy

Field of Study Environmental Studies

Thesis Advisor Dr.Ananya Popradit

Thesis Co-Advisor Dr.Soontaree Cheentam

ABSTRACT

The objectives of this research were to: 1) study the problems and learning needs of farmers in community water resource promoting management for agriculture in water-scarce areas, 2) study factors promoting successful community water resource management, 3) develop a transfer model for community water resource management in line with the ecosystem in water-scarce areas, and 4) study the implementation results of the community water resource management model for agriculture in Buriram province. This research was divided into 4 steps. The first step was to study the problems in water resource management and needs for water resource management using quantitative and qualitative research methods by surveying, interviewing, and doing literature review. The second step was to study factors promoting successful community water resource management for agriculture by conducting a group discussion with 12 people selected by purposive sampling from local experts, water resource management leaders in the community, and academician in Lim-Thong community. The third step was to develop the community water resource management model for agriculture, consisting of 3 substeps. The first substeps was to outline the model by means of conducting a focus group interview comprising a total of 17 people including five experts in community water resource management, 7 experts in community water management wisdom, and 5 area experts. The second substep was to assess the quality and improve the model according to 5 experts' suggestion. The model was tested by 50 farmers (one from each household) in Non- Kwang community. The fourth step was to compare the knowledge and attitudes of the participants before and after the implementation

and evaluate the quality of the community water resource management model for agriculture in Buriram Province according to 5 community leaders' attitude.

The research results were as follows:

1) It was found that there were two main problems. First, the continuous drought caused damage to agricultural crops, resulting in debt and youth migration. Second, the management of community water resource was problematic. All of the household representatives (100%) had a need for (1) a model and a leader in water resource management in accordance with the conditions of the area, (2) knowledge and understanding of water resource management, and (3) innovation that would help manage their community water resources.

2) The key factors that could be drawn from the successful case of water resource management in Lim-Thong community were (1) leadership traits, (2) knowledge attributes, local wisdom, innovation, and technology, (3) characteristics of localities and strong cooperation to create networks within the community, (4) characteristics of management philosophy, and (5) characteristics of cooperation and support of government organizations and external agencies.

3) The community water resource management transfer model for agriculture was consistent with the landscape ecology in water-scarce areas using a LIAMS model with 5 factors as follows: (1) L: Leadership, (2) I: Innovation, (3) A: Area base, (4) M: management, and (5) S: Synergy. There were 3 steps in transferring the community water resource management model: (1) building knowledge and understanding the model, (2) exchanging knowledge, and (3) taking action at 5 learning stations. Station 1: finding water management leaders, station 2: finding community water management innovation, station 3: analyzing local water management with participatory engagement, station 4: applying management principles that enhance the quality of water assumption, and station 5: building community water management cooperation with relevant agencies. The transfer model was analyzed for its suitability by 5 experts and it was found that every item was congruent with the IOC between 0.80-1.00.

4) The results of the comparison of the knowledge and attitudes of the household representatives to the activities of the knowledge transfer model showed that the level was higher than before at a significance level of 0.05.

Keywords: Water Resource Management, Community Environment, Sustainability